

ד"ר זהר עמר
ד"ר ארי זיבטפסקי
ד"ר דניאל זיבטפסקי

כשרות הגירף לאכילה - דו"ח ניתוח

ראשי פרקים

- א. הגירף הוא הזמר
  - ב. כשרות הגירף
  - ג. הניתוח
  - ד. סימני הטהרה
1. מפריס פרסה ושומע ששע
  2. מעלה גרה
  3. קרניים
  4. מחלך בשורו שתי וערב
  - ה. הלכות שחיטה
  - ו. הלכות טריפות
  - ז. סיכום

בעקבות ניתוח שנערך בגירף על ידי צוות רבנים וחוקרים, נבדקו היבטים הלכתיים שונים מתחום הכשרות. במאמר זה נציג את תוצאות הניתוח והשלכותיו לעניין כשרות הגירף, דיני שחיטה וטריפות. נסקור את סימני הטהרה הנדרשים ונבחן אותם לאור המבנה האנטומי של הגירף, כפי שבדק בניתוח ובספרות המדעית. תושא כבר נדון בהרחבה בכמות אחדות,¹ וכאן נסתפק בסקירה קצרה ובהצגת מספר דגשים חדשים.

א. הגירף הוא הזמר

התורה מונה את ה"זמר" בין החיות המותרות לאכילה (דברים יד, ה). הצעות אחדות ניתנו במחקר לזיהוי "זמר", ודומה שהן מסופקות מאוד.² אבל רב סעדיה גאון הירגם בוודאות לערבית: זמר - אלוראפה, היינו: הגירף;³ ובעקבותיו הלכו רבים.⁴ רבינו שלמה ברבי נתן מסיגלימסה, בן המאה ה-12, מביא מסורת זיהוי זו, ומונה את הגירף בין מיני החיה, שאין בהם איסור אכילת חלב אך חייבים בהוצאת גיד הנשה.⁵ הרשב"ץ (המאה ה-14) אף תיארה, והוסיף "שצוארה ארוך וגופה גדול מאד... והעידו לי כי ראו אותה בפאס".⁶

1. א' בן-זרד, שירת חולין, ירושלים תשנ"ו, עמ' תיז-תיזח; הרב א' חמאמי, הגירף - כשרות לאכילה, תחומין כ עמ' 89-93; הרב יצחק יוסף, ילקוט יוסף ח"י, איסור והיתור ו, ירושלים תשנ"ט, עמ' תקנז-תקנזו. A.Z.Zivotofsky, "What's the Truth About...Giraffe Meat?", Jewish Action (Fall 2000), p. 37. idem, "Buffalo, Giraffe and the Babirusa...: The Halachik and Scientific Factors in Determining their Kasbrut Status", BDD, 12 (2001) pp. 5-32; J.D. Bleich, Is the Giraffe A Kosher Animal?, Tradition, 35 (2001), pp. 70-75
2. למשל: י"מ לוינגר ומ' דוד, "שבע החיות המתוררות", תורה ומצוה ד (תשל"ח), עמ' 37-48; י' אהרני, זכרונות זואולוג עברי, א, תל-אביב תשי"ג, עמ' 103-111; י' פליקס, חי וגומה בתורה, ירושלים תשמ"ד, עמ' 33; מ' דור, החי בימי המקרא המושג והתלמוד, תל-אביב, תשנ"ו, עמ' 40.
3. הרב מ' קאפח, פירושי רבינו סעדיה גאון על התורה, ירושלים תשמ"ד, עמ' קעה, הערה 8.
4. למשל: אבן ג'טא ורד"ק, ספר השורשים, שורש זמר; ר' אשתורי הפרחי, כפתור פרח (מחדו' לוג', ירושלים תרנ"ט עמ' תשס"ח).
5. סידור רבינו שלמה ברבי נתן זצ"ל (מחזורות ש' חג), ירושלים תשנ"ה, עמ' קק, קסג.
6. ביץ-שמועה הלכות טריפות דף ה"ב.

אמנם התרגומים הארמיים תרגמו זמר: "דיצא", או "דיצין" - אולם זהות זו אינה ברורה לחלוטין. מאידך גיסא, לתרגומו של רס"ג קדם תרגום השבעים, שתירגם: *Kamelopardalis*, היינו גמל-נמר, על שם צורתו המשווה. וכך תורגם גם בוולגאטה, ומכאן גם השם המדעי של המין. מסתבר אם כן שרס"ג אחז במסורת זיהוי קדומה שהייתה מקובלת באזור מצרים, מקום הולדתו. יצויין שגם את שמות העופות הטמאים שנזכרו בתורה הביא רס"ג על פי עדותו בדרך הקבלה.⁷

רבים מהחוקרים דחו את זיהויו של רס"ג, וטענתם העיקרית היא שהגירף לא גדל בארץ-ישראל בתקופות הקדומות, ולא היתה מוכר לתושבי האזור. לדעתנו, הנחות היסוד שהתורה הזכירה רק בעלי חיים שהיו בארץ-ישראל אינה מדויקת. נראה שהתחום הגיאוגרפי רחב יותר, וכלל את כל אזור הסהר הפורה, ובכלל זה גם מצרים. מחקרים שנערכו לאחרונה מראים שהגירף היה מצוי במצרים העתיקה; בשלב מסויים נעלם ממנה, אך לאחר מכן שב אליה מאזור חשב או מלוב. על מציאותו של הגירף במצרים העתיקה ניתן ללמוד מתוך רבוי ממצאים של עצמות, כתובות סלע, איורים על קברים ועוד. יש הסבורים שהיא אף בויקה בתקופות מסוימות במצרים.⁸

בתמונות לעיל: מימין - חובלת גירף כמנחה במצרים העתיקה (ראה הע' 8). באמצע - איור של גירף מפרשה (ראה הע' 9). חובלת גירף בפסיפס כנסית הר נבו (ראה הע' 10).

אין להוציא מכלל אפשרות שהגירף הובא בתקופת המקרא לארץ-ישראל דרך מצרים. בארץ-ישראל הגירף מוכר בתקופות מאוחרות באיורים שמופיעים במערות הצידונים במרשה, מהמאה ה-2 לפנה"ס,⁹ וכן בפסיפסים של כנסיות בית שאן (תל אצטבת) והר נבו מהמאה ה-6 לסה"נ.¹⁰ ביספר החיות שכתב טימותיאוס מענה בשנת 500 לסה"נ לערך, מסופר על אדם שבא מהודו דרך ים סוף, עלה ליבשה באילת ועבר דרך עזה, כשהוא מביא עימו שני גירפים בשביל הקיסר הביזנטי אנאטאסיוס.¹¹ קרוב

7. ראה הרב קאפח (לעיל הע' 3) עמ' כק הערה 4.
 8. ראו 9-10, D. Huyge, "Giraffes in ancient Egypt", *Nekben News*, 10 (1998), pp. 9-10.
 9. החי בארצות המקרא, א. ירושלים תשי"ג, עמ' 78. ציור של חובלת גירף כמנחה במצרים העתיקה מופיע אצל A.C. Spina, *The Book of the Giraffe*, Boston, 1968, p. 36.
 10. א. המרשטיין, "אלו הן החיות שעורייכן דחו ונמנו מקירות מערת אפולופוס במרשה", טבע וארץ, כא (תשל"ט), עמ' 33.
 11. מי פניווייל, "הר נבו - ששים שנות מחקר ארכיאולוגי", קדמוניות, 110 (תשל"ח), עמ' 118-133, לוח 1.
 12. בודנימיר (לעיל הע' 8) ח"ב עמ' 83.

לודאי שהגירופות הגיעו לארץ ממצרים, שם גידלו אותם בני חיות, כפי שמתארים אותם בהתפעלות צליינים אירופאים רבים.¹²
 מסתבר שהגירף לא היה שכיח באזור ארץ-ישראל ומצרים, ויעיד על כך מקומו בסוף רשימת הבהמות והחיות הטהורות בתורה. דומה שבחירת עשרת מיני מעלה הגרה המנויים במקרא נעשתה בקפידה. מי כסלו הראה, שכל אחד מבעלי חיים אלו אינו מתייחס למין ספציפי אחד (על פי שיטת המיון המודרנית), אלא לקבוצה נפרדת של מעלי-גרה - מהם שמיצוגים במינים רבים, ומהם שמיצוגים במינים מועטים, כדוגמת הגירף. את רשימת קבוצות מעלה הגרה הוא סידר בשני מעגלים של קבוצות טקסונומיות באופן גמיש, המתאים להצעות הזיהוי השונות. כסלו מסכם את מאמרו במילים: "קשה לוותר על הזיהוי זמר-גירף, כי הזוהר לאחד המעגלים החיצוניים יוצרת קשיים אחדים".¹³

על זוהיים אחרים של הזמר, למשל עם התחש ועם הקרש, ראו במאמרים שנרשמו לעיל בהע' 1.

ב. כשרות הגירף

מסורת הזיהוי של רס"ג שהזמר הוא הגירף, מעידה על כשרותו לאכילה. על סימני הטהרה שלו העיד ר' יהוסף שווארץ:¹⁴
 ואעיד עדות נאמנה, שבשנת תרי"ד ראיתי כמה גיראפי חיים אשר באו דרך ארץ מצרים, והיה לאל ידי לעיין ולהסתכל בהם לחקור ולדרוש באיכותם ובמהותם זמן מה. ומצאתי וראיתי שאמת וצדק שחיה טהורה מעלה גרה ומפרסת פרסה היא, וכל סימני טהרה בה. לכן נכון ואמת ויצב לתרגם זמר בשם גיראפפץ.

לפי ההלכה ניתן להתייר אכילתו של בהמה וחיה על פי סימנים, וכך פסק הרב יוסף קאפח: "רק עוף טהור נאכל במסורת, כי אין סימניו ברורים. אבל בהמה וחיה טהורים נאכלים בסימנים, ואין צורך מסורת... אם נשחט שחיטה כשרה, מותר לאכול ממנה לכתחילה".¹⁵ ויש שחילק בין אכילת הבהמה עצמה לבין חלבה. לדעתו, "המוצא חיה שיש לה שני סימני טהרה שנאמרו בתורה, דהיינו מעלת גרה ומפרסת פרסה, אפילו שלא

12. ראו: א. פרידמן, "קודש וחול בתמיסת ארץ-ישראל בעיני הצליינים", בתוך: ארץ-ישראל בתקופה הממלכתית (מ' דרוור עורך), ירושלים תשנ"ג, עמ' 134; בודנימיר (לעיל הע' 8) ח"ב עמ' 221, 227.
 13. מ. כסלו, "בחנת הזיהויים של עשרת מיני מעלי-גרה הטהורים על-פי הטקסונומיה", סיני, קכה (תשי"ט), עמ' רטז-רמב.
 14. ר' יהוסף שווארץ, דברי יוסף, ירושלים 1862, דף קנט"ב. גם הרב י"א דבורקס צידד בכשרות הגירף. אך כנמו יצא הרב צבי הירש קאהן, בתוך: שאולת ותשובות המאור (מ' אמסל עורך), ניו-יורק תשכ"ו, א, עמ' רמז-ר. כבר העיר הרב חמאמי (לעיל הע' 1) עמ' 93, שמעניין האחרון תעלמו המקורות שמנינו לעיל.
 15. ראו: ז' עמר, "על עקרונות אחדים בשיטתו של הרב יוסף קאפח ביהווי צמחים ועיניו ראליה", ספר זכרון לרב יוסף בן דוד קאפח, רמת-גן תשס"א, עמ' 73; וכך משמע מדברי הר"י רצאבי, שעד דיון נרחב בעניין זה. ולדעת אין מחלוקת לעניין היות אכילת הציפה וחלבה, ולהלכה מדברי הר"י רצאבי, שעד דיון נרחב בעניין זה. אינו מעלה ואינו מוריד. ראו: שולחן ערוך המקוצר, י"ד ח"א, ב"ב-ב"ק תש"ס, קט"ז; עמ' (קנה-קטל). הרב רצאבי הבע במכתב לו' עמר את שמחתו להוכיח שבגיתות המתואר במאמר זה נמצא הגירף. הרב הטהרה ד"ר שחלום, "יזאם בן ברור שמונת [הגיראפא] באכילה", וכן ראו התייחסויות נוספות סימני התיקונים לספר שיתחילן (לעיל הע' 1). מהדורת שמינית, אייר תשס"א. שם מובא בשמו של הרב עזריה בסיס, שמתר למעשה בימינו לאכול את בשר הגירף גם לדעת האוסרים בלי מסורת, שכן להנמינם יש מסורת עליה מוכח התרגום רס"ג.

נהוג לאכלה - כגון הגירפה וכדומה - מותר לאכלה. אבל לגבי היתר אכילת החלב שלה תלוי הדבר במסורת; ואם אין לנו מסורת, יש לתת לה חומרי דינים של בהמה ושל חייה כמבואר בד"ר כ"י, ויכנס את דמה ללא ברכה מספק.¹⁶

הדרישה לקריטריון המסורת כדי להתייר בהמה וחיה, נוסף על סימני טהרה, קיימת רק על פי חלק מהפוסקים האשכנזים המאוחרים.¹⁷ במאמר זה איננו מבקשים לעסוק בסוגיית נחיצות המסורת, אלא להתמקד רק בסימני הטהרה על פי ניתוח שערכנו בגירף.

ג. הניתוח

ניתוח זה נערך ביום יא בשבט תשס"ב (24 בינואר) בגירף מתת-מין מאסא (Giraffa camelopardalis tippelskirchi) בספארי (המרכז הזואולוגי תיא-ר"ג). הניתוח אורגן על-ידי ד"ר זור עמר,¹⁸ ונטלו בו חלק חוקרים, רבנים, שוחטים ווטרינרים.¹⁹

הניתוח התבצע על וולד מת שהמילתו אמו. מדובר בפרט זכר, במשקל 29 ק"ג. אורך גופו מהעקב ועד השכם (לאורך הגפה הקדמית) 1.1 מטר, ומהפרסה ועד לקצה הראש - 1.6 מטר. הריון תקין ממוצע של גירף מתמשך 465-420 יום, ואורכו של וולד הנולד באופן נורמלי הוא ביום היוולדו כ-1.8 מטר, ומשקלו כ-50 ק"ג. לפי הערכת הוטרינרים גילו של הנפל שעליו נערך הניתוח היה מוקדם בכחודשיים. למרות זאת, רוב איבריו החיצוניים והפנימיים היו בדרגת התפתחות מושלמת (על האיברים שטרם התפתחו נתייחס בהמשך המאמר). לא ברור ממה מת הוולד, אך בניתוח נמצא שהכבד שלו היה מוגדל, דבר שעשוי לרמוז על מחלה מסוימת בה לקה.

במהלך הניתוח, שארך כשעתיים וחצי, נבחנו איברים שונים, על פי תוכנית שנקבעה מראש. הניתוח התבצע בפועל בידי צוות הוטרינרים, ולאחר כל שלב נערך דיון קצר, תוך כדי הצגת הדגשים ההלכתיים העיקריים בידי הרב אמתו בן-דוד. להלן נציג את תוצאות הבדיקה, אותן נחלק לשלוש קטגוריות: סימני הטהרה, הלכות שחיטה והלכות טריפות.

ד. סימני הטהרה

1. מפרס פרסה ושופט שטע

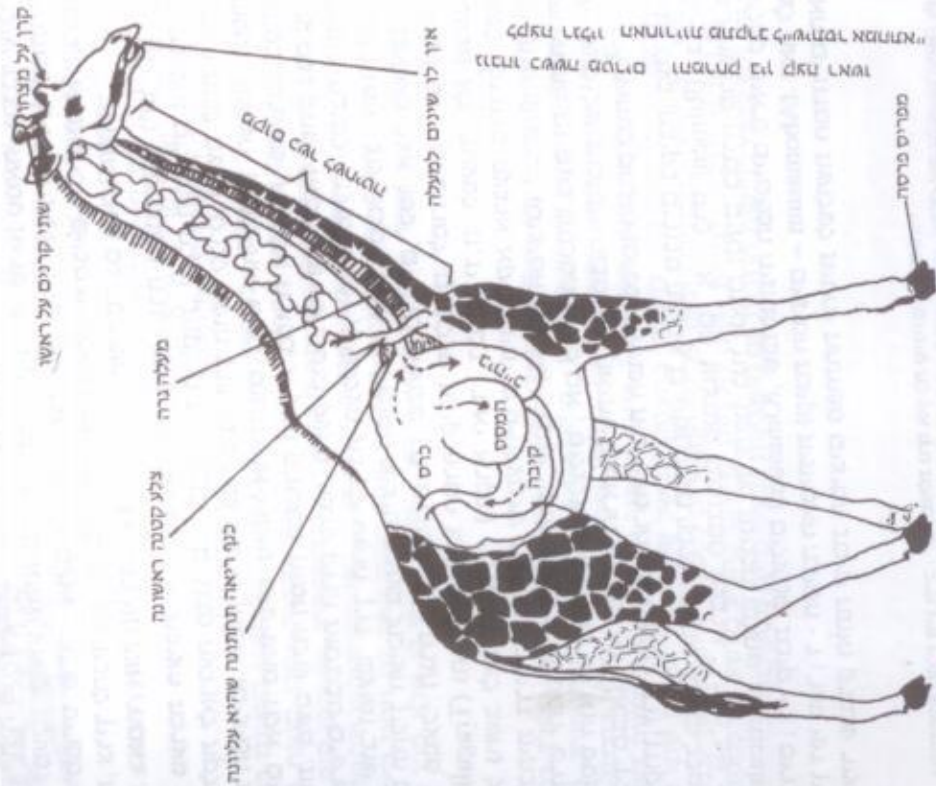
לפי התורה ניתן לאכול בהמה "מפרסת פרסה ושופטת שטע שתי פרסות" (ויקרא יא, ג-ד; דברים יד, ו-ז). בגירף נמצא ששתי אצבעות הרגל היו מופרדות לחלוטין. מבפנים ומבחוץ, כמו אצל פרה ושאר בעלי החיים הכשרים. הדבר נבדק על ידי חיתוך העור והפרדתו עד לשרשר חיבור אצבעות הרגל. זאת, בניגוד לגמל, שלו שתי פרסות זעירות דמויות ציפורן, העטופות בכרויות אלסטיות המחופות בעור גילדי קשה (סוליה). בשל החיפוי החיצוני שמחבר את שתי אצבעות הגמל, אין הוא נחשב למפרס פרסה,

16. הרב דוד טהרני, דברי-דוד חי"ב, בית עילית תשס"א, יריד יא, ד-ה (עמ' 68).
17. ראו דיון בעניין זה במאמרו של הרב א' המאמר (לעיל הע' 1) עמ' 91-92.
18. תודה מיוחדת לגב טורית שכתר על היוזמה והסיוע, ולהתנתל הספארי על האירוח.
19. בתוסם: הרב אמתו בן-דוד (נפל החיבור שחת-חולין, ראו לעיל הע' 1), ד"ר ארי גרינסמן (שר"ב), רופא שניים), ד"ר ינאל הורביץ (הוטרינר של הספארי), הרב ד"ר ארי זיבוסטסקי (שוי"ב חוקר במדעי המוח באוניברסיטת בר-אילן), ד"ר דני זיבוסטסקי (וטרינר מיטו-ניו-יורק), הרב אברהם תמאמי (מתורגמא המאמר על כשרות הגירף, ראו לעיל הע' 1), מר אלי חסק (מנהל המעבדה של הפקולטה למדעי החיים באוניברסיטת בר-אילן), ד"ר אמליה טרקל (זואולוגית של הספארי), הרב נתן שלפסקי, הרב תנאל סרי, מר ירון סרי (המחלקה לערביות, אוניברסיטת בר-אילן), ד"ר זור עמר (המחלקה ללימודי אי"י, אוניברסיטת בר-אילן).

ולכן הוא טמא (רש"י לויקרא יא, כו). להלכה נפסק שכל מפרס פרסה, גם אם מין חתוך, ולא ניתן לבחון את מבנה שיניו, הוא טהור, ובלבד שיכיר הבודק את חזיר, שאינו מעלה גרה.²⁰

2. מעלה גרה

התורה הותרה לאכול רק בהמה וחיה שמעלות גרה. הכוונה היא לבעלי חיים צמחוניים, אוכלי עשב ועלים. מבנה גופם של בעלי חיים אלה מותאם לתלישת מזונם הצמחי, אגירתו ופירוקו, והדבר מתבטא במבנה השיניים ובמערכת העיכול.

הציור מתוך הספר שחת-חולין (ראה לעיל הע' 1)

20. חולין נט"א; רמב"ם, הל' מאכלות אסורות א, ב; שו"ע יורה דעה נ"א.

א. מנחה השיניים - המינים השייכים לתת-סדרת מעלי הגרה, מאופיינים בסדרונם של שיניים חותכות בלסת העליונה, ואצל רובם חסרים בה גם הניבים. בגמרא (חולין נט,א) הובא הכלל: "כל בהמה שאין לה שיניים למעלה - בידוע שהיא מעלת גרה ומפרסת פרסה, וטוורה".²¹ אצל הגירף, הנמנה על קבוצה זו, לא נמצאו חותכות וניבים בלסת העליונה, אלא רק בתחתונה. בניגוד לגירף, לגמל, הנמנה אף הוא על סדרת מעלה הגרה, יש זוג שיניים חותכות וזוג ניבים בלסת העליונה, המכונים בגמרא (שם) בשם כללי "ניבים". הגמל נחשב מבחינה הלכתית ל"מעלה גרה", והניבים הם סימני התיכר המבדילים אותו משאר מעלי הגרה הכשרים. על רקע זה מובא בגמרא (שם) בשם רב חסדא: "יהיה מהלך במדבר ומצא בהמה שפרסותיה חתוכות - בודק בהיה; אם אין לה שיניים למעלה, בידוע שהיא טוורה; אם לאו, בידוע שהיא טמאה; ובלבד שיכיר גמלי", שאינו מפרס פרסה. אולם מאחר שאצל גמל צעיר השיניים אינן מפותחות ואינן ניכרות, צריך להכיר גם "בן גמלי". כך נפסק להלכה (רמב"ם, הל' מאכ"א א,ג וש"ע י"ד עט,א), כאמור, אצל הגירף אין ניבים בלסת העליונה, גם בשלב הבגרות.

ב. מערכת העיכול - כמעט אצל כל מעלי הגרה המובהקים ניתן להבחין בקיבה המחולקת לארבעה מדורים: הכרס, בית הכוסות, קיבת העלעלים והקיבה האמיתית (קיבת המיצים). המזון הנטחן בפה עובר דרך הושט לכרס, ומשם לבית הכוסות. בשני מדורים אלה מתסיסים מיקרו-אורגניזמים רבים את המזון הצמחי, ומפיקים את התאית. משם עולה המזון המפורק חלקית בחזרה אל הפה, מתערבב במיצי העיכול המפורשים מבלוטות הרוק שבפה, ונלעס היטב. לאחר שהמזון נשחך בפה עד דק, הוא נשלם מהלך העיכול בעזרת מיצים המופרשים ממנה: מכאן עובר המזון למעינים. אצל כמה ממעלי הגרה ניתן למצוא רק שלושה מדורים, כמו אצל משפחת האילוניים (Tragulidae) והגמל, שאצלו חסרה קיבת העלעלים. למרות זאת, גם מבחינה התורה הגמל נחשב ל"מעלה גרה" (ויקרא י"ד, דברים י"ז). למעשה, לא מצאנו בספרות ההלכתית דרישה מפורשת שלמעלה-גרה יהיו דווקא ארבעה מדורים. במשנה נזכר במפורש 'המסס', בית הכוסות, 'קיבה' (= קיבת המיצים) וכרס פנימית (חולין ג,א). התמסס הוא כנראה 'קיבת העלעלים', אם כי יש המכנים בשם זה את הכרס.²² רש"י (חולין מב,א) הוא כנראה הראשון שתיאר את מבנה הקיבות של מעלי הגרה ודרך תיפקודן, ורק במדרש מאוחר נזכר 'בית הכוסות' כסימן מובהק לטוורה.²³

מכל מקום, ניתוח הגירף העלה שיש לו ארבעה מדורים בקיבה, בעלי מבנה קלאסי, כמו של בקר.²⁴ ארבעת המדורים שנמצאו הם: א - כרס (Rumen); ב - בית כוסות (Reticulum), שחלקו הפנימי של דופנו בנוי תאים בצורה מרושתת כעין כוורת דבורים; ג - קיבת העלעלים (Omasum), שבדפנותיה הפנימיות נראים קפלים מרובים, מעין דפי ספר; ד - הקיבה האמיתית (קיבת המיצים = Abomasum). ראוי לציין שבפרט הצעיר שנבדק היתה קיבת המיצים מפותחת יחסית לשלושת המדורים האחרים. כמו

21. בתוספתא חולין פ"ג ה"כ: "כל מעלת גרה אין לה שיניים למעלה".
 22. כבר בתקופת האמוראים נשתחו שמות מדורי הקיבה וחלו החלמות בשמותיהם, ראו: בבלי שבת ל"א; חולין ג,ב. וכן יייל קגלמסון, התנמוד והחמת הרפואה, ברלין תרפ"ח, עמ' 99-98 הערה 1.
 23. מדרש יעקשה רב כחנא וסליק במי, בתוך: בני מדרשות (מחזורת אי"ו ורטימור), חי"א, ירושלים תשכ"ח, עמ' שח.
 24. זאת בניגוד לריווחים בספרות שמסור שלגירף יש רק שלושה מדורים, ראו למשל: י' פליקס, חי וצומח בתורה, ירושלים תשמ"ד, עמ' 93.

אצל העגלים, גם אצל הגירפים הצעירים, הוולדות ניזונים בתחילה מחלב-אם, ורק לאחר מכן, כאשר הם מתחילים לאכול מזון צמחי, מתפתחות אצלם שלוש הקיבות הראשונות. כאמור, למרות זאת, ולמרות שהוולד שנתה היה נפל, ניתן היה להבחין בבירור בין ארבעת מדורי הקיבה של הגירף.

3. קרניים

התורה אינה מזכירה את הקרניים כסימן טוורה, והם מופיעים לראשונה בספרות חז"ל בקשר לחיה - "אלו הן סימני חיה שחלבה מותר: כל שיש לה קרניים וטלפים. רבי דוסא אומר: יש לה קרניים, אי אתה צריך לחזור על טלפים; יש לה טלפים, צריך אתה לחזור על קרניים. וקרש - אע"פ שאין לו אלא קרן אחת, מותר".²⁵ המשנה ביבדה (דף נ"א,א) מביאה כלל: "כל שיש לו קרניים, יש לו טלפים" ורש"י ביאר: "פרסותיו סדוקות; שאין קרניים אלא לבהמה ולחיה טוורה". לעומת זאת, יש שיש לו טלפים ואין לו קרניים, כגון החזיר.

הוולדות

על ראש הגירף 2-5 קרניים - בליטות גרמיות מכוסות בעור. שתי קרניים בולטות במצב התיכון; לעיתים צומחות אחריות עוד זוג קרניים קטנות; קרו קטנה נוספת נמצאת בקדמת המצח. בפרט הצעיר שנתה הקרניים טרם התפתחו, אך ניתן היה לחוש במגע יד בבליטות של קצות הקרניים המתות לעור. לפי הקריטריון של הקרניים כסימן טוורה, נחשב הגירף כחיה טוורה. מדד זה עולה בקנה אחד עם זיהוי ה"קרש" עם הגירף,²⁶ שהרי עליו נאמר (חולין נט,ב): "קרש - אע"פ שאין לו אלא קרן אחת, מותר".

4. מהלך כשרו שתי וערב

בגמרא (חולין נט,א) מובא בשם רב חסדא סימן טוורה נוסף: "יהיה מהלך במדבר ומצא בהמה שפיה גמום ופרסותיה חתוכות - בודק בבשרה. אם מהלך שתי וערב, בידוע שהיא טוורה; ואם לאו, בידוע שהיא טמאה, ובלבד שיכיר ערוך... והיכא בודק? אמר אבוי, ואיתימא רב חסדא: בכנפי העוקץ".²⁷ בהגדרת 'כנף העוקץ' אין תמימות דעים. בבדיקה שנערכה בגירף ניתן היה להבחין בהצטברות של סיבי בשר בצורת שתי וערב בחלק האחורי, באזורים המכונים בימינו על ידי המנקרים בשמות שייטל וצעד (במינוח המודרני: כנף העוקץ וירכה). למרות זאת, לא ניתן לדעתנו להגיע בנושא זה למסקנות חד משמעיות, ויש לבצע בדיקות חוזרות עם השוואות לבעלי חיים נוספים.

25. חולין נט,ב; ותוספתא חולין פ"ג הכ"א. גרסה אחרת: "יש שיש לו טלפים ואין לו קרניים" (משנה נדה ו,ט).
 26. ראו בהרחבה: שיעור חולין עמי תנ"י.
 27. נפסק להלכה ע"י הרמב"ם, הל' טאכלות אסורות א"ג, ובשו"ע יו"ד עט,א.
 28. רש"י ביאר: "ותחת עשב האלתי שקרוין אנקיא", בפרשת עתניק אנקיא (hinnchel) הוא המונח (ראו מי קטן, אוצר לטי רש"י, ירושלים תשמ"ח, מס' 2176), ואין בכך די בכדי להגדיר במדויק חלק זה. הצעות שונות לזיהוי כנף העוקץ, ראו: י"מ לוינגר, מזון כשר מן החי, ירושלים תש"ם, עמ' 21, הערה 8.

ה. הלכות שחיטה

בפרק זה אנו מבקשים לשרש סברה מוטעית שרווחת ביצבור, שהגירף אינו נאכל מפני שאין אנו יודעים היכן לוחטו בשל צוואר הארז. הנחה זו, שהתחילה כנראה כבדיחה של עמי ארצות, חדרה גם לחוג לומדי התורה.²⁹ להלכה נקבע ש"יכל הצואר כולו כשר לשחיטה, מטבעת גדולה עד כנפי ריאה התחתונה" (חולין מה, א; רמב"ם הל' שחיטה א, ה). מדובר אפוא באזור נרחב, שבבהמות-בית הוא באורך כ 10-25 ס"מ, ואילו בגירף הוא עשוי להגיע אורך של כ-2 מטר. למעשה, די בכך בכדי להפריך את הסברה המוטעית. אך כדי להסיר כל ספק, ערכנו חתך לאורך כל צוואר הגירף ומצאנו שיש לו מבנה רגיל, כשאר הבהמות הכשרות, היינו שצוארו מורכב מ-7 חוליות גדולות. כמו כן, קנה הנשימה והושט של הגירף צמודים זה לזה, והם בעלי מבנה רגיל. קנה הנשימה בנוי בצורת טבעות שאינן מושלמות, לבד מהטבעת העליונה, שבסוף הקנה שמעליו נמצא ישיפו כובעי.³⁰ צינור הושט אף הוא בעל מבנה קלאסי, ובמספר חתכים שנעשו לאורכו ניתן להבחין שהוא מתחנך, ושכסופו הוא מתחבר לכרס, כמוגדר וכנדרש בהלכה (רמב"ם הל' שחיטה א, ה וש"ע יו"ד כ, ב).

ו. הלכות טריפות

לדברים שיובאו להלן אין כל השלכה לעניין סימני הטהרה, אלא לעניין טריפות בלבד. ביתנום זה ביקשנו גם לבדוק מספר דברים באנטומיה של הגירף, שכל השוחט בחמה וחייה כשרה צריך להכירם ולבודקם. כאן נתאר כמה מהדברים שבדקנו - מהם אופייניים לגירף, ונבדלים משאר הבהמות הכשרות השכיחות.

א. מרה - בגירף לא נמצא כיס מרה, דבר זה אופייני לכל הגירפות.³¹ העדר מרה אינו פוסל את הגירף. בש"ע מוקדש סימן מב לדיני טריפות המרה, ושם מובא שלצב³² וכן מיני עופות מסוימים, כגון תורים ובני יונה, אין מרה - "ואין לאוסרן כיון שכל המין כד"י (ש"ע שם סעיף ח).

ב. מבנה הריאה ושלמותה - הלכות טריפות מחייבות בדיקה דקדקנית של הריאה ואוטרותיה. בש"ע יו"ד סי' לה, המוקדש לדינים אלה, מובא תיאור של מבנה ריאה טיפסי: יש לה שלוש אוטות מצד ימין, ושתי אוטות מצד שמאל (סעיף א). באשר לבעלי חיים שיש להם אוטות יתירות, נאמר: "אם הייתה האונה היתרה בצד האוטרות, או מלפני הריאה שהיא לעומת הלב - מותרת" (רמב"ם הל' שחיטה ה, ד). על כך הוסיף הרמ"א (סעיף ג): "ויש מחמירין לאסור כל יתרת (אונה) שאינה בדרך דאוני. וכן נוהגים במקצת מקומות לאסור יתרת אפילו מקמא, ואין מחלקין בין מקמא בין מגבא, אלא אם היא עומדת בדרך דאוני".

29. מצער שדווקא בסמרים המיונים להקנות דעת תורה לבני הנער החדיד מופיעות סברות מוטעות אלה, ראו למשל: ר' הלפרין, אנציקלופדיה לבית ישראל, ו' (תשי"ח), עמ' 159, ערך גירף; שלם ומלוא, אנציקלופדיה למער החרדי, א' (תות ובחמות), ירושלים תשנ"ח, עמ' 63. הדבר נדחה ע"י ד"צ מלדמן, ילקוט כל חי, ת"א-ירושלים, א, עמ' תרמ.

30. כמוגדר עיני רמב"ם הל' שחיטה א, ו בש"ע יו"ד כ, ב.

31. ראו 1405, p. 1968, E.P. Walker, Mammals of the World, Baltimore 1968.

32. בלשון הש"ע: "יהצב אין לו מרה בכבד, אבל יש לו למטה סמוך לזנבו." לאמיתו של דבר מדובר כנראה באייל, כפי שמעיר הש"ע (סי' יב) ואכן לכל בני משפחת האיילים (Cervidae), למעט אייל המושק, חסר כיס מרה.

אצל וולד הגירף שנבדק, הריאה טרם נפתחה. הנסיונות לפתח את הריאה, כדי לבחון בצורה ברורה יותר את מבנה האוטרות ושלמותה (אם אין בה נקב), לא הצליחו. לכן נאלצנו לפרוס את הריאה ואוטותיה כאשר הם סגורים. מהבדיקה שערכנו נראה שיש לגירף אונה יתירה מכל צד - היינו 4 אוטרות מימין, ו-3 מצד שמאל. האוטרות היתריות ממוקמות "בדרך דאוני", היינו לצד שאר האוטרות, באותו סדר וללא חריגה מיוחדת.

ג. כליות - בתוך הכליה נמצא גוש חלב, המכונה בשם "לובן כוליא" (חולין צ"ב, ב). אצל הבקר הוא מורכב מעין אוטרות קטנטנות, ואילו בצאן הוא כגוש אחד חלק יותר.³³ בחתך שענדך בכלית הגירף נמצא שהוא דומה במבנהו לכלית הבקר.

ד. גיד הנשה - איסור אכילת גיד הנשה הוא מהתורה (בראשית לב, ג), ונוהג בבהמה ובחיה (משנה חולין ז, א). ביתנום של ירך הגירף נמצא עצב גיד הנשה (scitae) אשר מתפצל לשני גידי משנה (tibial-1 peroneal).

ז. סיכום

הניתוח הוכיח למעלה מכל ספק, שלגירף יש כל סימני הטהרה, ואין הוא שונה במרבית איבריו משאר הבהמות וחיות הכשרות, לבד מגודל האברים שאינו פרופורציונלי. לפי רוב שיטות הפסיקה, אשר אין דורשת את קריטריון המסורת,³⁴ הוא כשר.

מכל מקום, סוגיה זו אינה רלוונטית כעת, שכן מדובר בעל חיים שמוגן בארצות אחרות באפריקה, יקר ואינו זמין. יחד עם זאת, ביתנו של הגירף וגידולו בכמויות גדולות עשוי להעלות בעתיד לדיון מעשי את נושא מתן ההכשר לגירפות. אנו מקווים שהנתונים במאמר זה יוכלו לסייע ולתרום לפוסקים שיצטרכו להתמודד עם סוגיה זו בבוא העת.

עם התייגות הקובץ, ערכו כותבי מאמר זה - בתאריך טו ניסן תשס"ג (18 אפריל) - ניתוח נוסף בגירף בוגר, תחת פיקוחו והנחייתו של הרב שלמה מחמד, מהמקרים המומחים בימינו. הניתוח נערך בספאר, בגירף ממין נקבה, שאורכה כחמישה וחצי מטר, שמתה מחמת מחלה. בדיקה זו אימתה את הממצאים המתוארים במאמר לעיל, ואיפשרה לבחון שוב כמה נתונים שנפרטם להלן. בדיקה זו בגירף בוגר איפשרה בדיקה מדוקדקת יותר של הריאה ואוטותיה (דבר שלא התאפשר בבדיקה הוולד). נתברר שיש לבעל חיים זה מבנה ריאה רגיל כשל בקר כשר, היינו: שלוש אוטרות מצד ימין ושתי אוטרות מצד שמאל ועוד אונה אחת קטנה בצד ימין (הנקראת בהלכה עינוניתא דורדא). בבדיקת החלק האחורי של הגירף נמצאו שתי רקמות הבשר (שייטל וצ"ע) מונחות זו על גבי זו בצורת שתי וערב. לפי עדותו של הרב מחמד, בבשר סוס (המייצג בהמה טמאה) רקמות הבשר הללו נמצאות בכיוון אחד.

כאמור, הבדיקה השנייה בגירף אישרה את הממצאים, והוכיחה שהיא חיה טהורה:

33. שוחת-חולין (לעיל הע' 1), עמ' תצו.

34. וראו עוד לעיל הע' 15, שיתכן שמירושו של רס"ג יוצר מסורת.